

نقش زنان مقاومت در لبنان و فلسطین

فرانک نصر الهی^۱

چکیده

این مقاله به بررسی نقش زنان مقاومت در لبنان و فلسطین می‌پردازد. نقش زنان در مقاومت لبنان و فلسطین به عنوان یکی از جنبه‌های مهم تاریخ معاصر این دو منطقه شناخته می‌شود. این زنان با عزم و اراده‌ای قوی، در زمینه‌های گوناگون سیاسی، نظامی، اجتماعی و فرهنگی فعال بوده‌اند و همواره منشأ تغییرات معناداری در جوامع خود بوده‌اند. زنان در لبنان و فلسطین با وجود چالش‌های جدی، از جمله نابرابری‌های جنسیتی، خشونت و مشکلات اقتصادی، توانسته‌اند خود را به عنوان نیروهای مؤثر در عرصه‌های مختلف معرفی کنند. در سال‌های اخیر، به تدریج توجه بیشتری به حقوق زنان و ضرورت برابری جنسیتی در جامعه مدنظر قرار گرفته است. این روند، به توانمندی زنان در مشارکت‌های سیاسی و اجتماعی کمک کرده و به تغییر نگرش‌ها نسبت به نقش آنها در جامعه منجر شده است. در نتیجه، نقش زنان در مقاومت لبنان و فلسطین نه تنها در چارچوب جنگ و مبارزات خلاصه می‌شود، بلکه به عنوان یک پدیده پیچیده و چندبعدی، نمایانگر تلاش و اراده آنها برای تغییر و بهبود وضعیت خود و جامعه است. تلاش برای بهبود وضعیت حقوق زنان و ارتقاء نقش آنها در جامعه، نیازمند حمایت‌های گسترده‌تر از سوی نهادهای دولتی و جامعه مدنی است تا بتوانند به اهداف خود برای ایجاد جوامع عادلانه‌تر و پایدارتر دست یابند.

کلیدواژه‌ها: زنان مقاومت ، لبنان ، فلسطین

^۱ . سطح ۲ حوزه، حوزه علمیه تخصصی فاطمه الزهرا (س) شهرستان ایلام.

Email: faranaknasrolahi3@gmail.com

مقدمه

نقش زنان در جنبش‌های مقاومت به‌ویژه در کشورهایی که تحت تأثیر جنگ، درگیری و اشغالگری قرار دارند، به‌طور چشمگیری از اهمیت بالایی برخوردار است. در لبنان و فلسطین، زنان به عنوان حافظان هویت فرهنگی و اجتماعی، و همچنین به‌عنوان فعالان سیاسی و اجتماعی در تاریخ این مناطق حضور پررنگی داشته‌اند. این موضوع نه تنها تاریخ یک جنبش خاص را تعیین می‌کند، بلکه به درک عمیق‌تری از ساختارهای اجتماعی و نظام‌های سیاسی حاکم بر این کشورها کمک می‌کند.^۱

از دوران قبل از تشکیل جنبش‌های مقاومت در لبنان و فلسطین، زنان در همه عرصه‌ها فعالیت داشته‌اند. در لبنان، جامعه زنان به تدریج از چهارچوب‌های سنتی خود فاصله گرفته و در دهه‌های گذشته به‌ویژه در زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی به رشد و پیشرفت بیشتری دست یافته‌اند. ورودی زنان به دانشگاه‌ها و بازار کار در این دوره، باعث افزایش آگاهی و تحرک اجتماعی آنان شد. برخی از زنان لبنان، به عنوان نویسندگان، شاعران و هنرمندانی که روایت‌های تاریخی را به تصویر می‌کشند، شناخته می‌شوند و آثارشان الهام‌بخش بسیاری از جوانان بوده است. این فعالیت‌های فرهنگی نه تنها به زنان کمک کرد تا نقش خود را در جامعه تعریف کنند، بلکه به ما این امکان را داد که ببینیم چگونه زنان در مواجهه با چالش‌ها و بحران‌ها به تلاش‌های خود ادامه می‌دهند.^۲

در فلسطین نیز، حضور زنان در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی، به خصوص در میانه‌اشغال و جنگ‌ها، قابل توجه است. از زمان شروع اشغالگری اسرائیل و همچنین در دوران انتفاضه اول و دوم، زنان فلسطینی نه تنها به عنوان حامیان خانواده، بلکه به‌عنوان فعالان مستقل در زمینه‌های مختلف حضور یافته‌اند. آنها با سازماندهی تظاهرات، اعتصابات و فعالیت‌های مدنی، به‌عنوان نمادهای مقاومت شناخته شده‌اند. در حقیقت، وجود زنان در این جنبش‌ها نشان‌دهنده تعهد و ایستادگی انسان‌ها در برابر ظلم و ستم است.^۳

^۱ حسینی، مریم. (۱۳۹۵). نقش زنان در جنبش‌های مقاومت در لبنان و فلسطین: فرصت‌ها و چالش‌ها، ص ۴۶.

^۲ رستمی، محدثه. (۱۳۹۷). زنان و جنگ: بازنمایی زنان در جنبش‌های مقاومت. فصلنامه مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ص ۱۶.

^۳ کشاورز، علیرضا. (۱۳۹۹). تأثیر زنان بر تحولات اجتماعی در فلسطین. فصلنامه زنان و خانواده، ص ۵۷.

زنان فلسطینی با فعالیت‌هایی چون تأسیس نهادهای اجتماعی و فرهنگی، نقش مهمی در حفظ فرهنگ و هویت ملی بازی کردند. از راه اندازی مراکز آموزشی و فرهنگی تا تولید آثار هنری، همه و همه نشان‌دهنده عزم و اراده زنان به تنازع در برابر اشغال و نابرابری است. در این راستا، آنها به‌عنوان مادران، معلمان و مربیان به انتقال ارزش‌های فرهنگی و ملی به نسل‌های آینده پرداخته‌اند.

از سوی دیگر، زنان در لبنان و فلسطین با چالش‌های اجتماعی و خانوادگی متعددی روبه‌رو هستند. بالرغم اینکه آنان نقشی کلیدی در مبارزات سیاسی و اجتماعی ایفا کرده‌اند، اما همچنان در جامعه با مسائل استثمار و تبعیض جنسیتی مواجه هستند. ساختارهای سنتی و فرهنگی می‌توانند به‌نوعی مانع از پیشرفت کامل زنان شوند. بسیاری از این چالش‌ها ناشی از تاریخ طولانی جنگ و درگیری است که همواره بر زندگی روزمره خانواده‌ها و جامعه تأثیر گذاشته است.^۱

یکی از جنبه‌های مهم در بررسی نقش زنان در مقاومت، تأثیر آنها بر نوشتن تاریخ است. زنان نویسنده و هنرمند در این دو کشور، با خلق آثار هنری و ادبی، تجارب و احساسات خود را در مورد جنگ و اشغالگری بیان کرده و جنبه‌های انسانی و عاطفی این مقاطع تاریخی را روشن کرده‌اند. این نه تنها به حفظ تاریخ و هویت ملی کمک می‌کند، بلکه به نسل‌های آینده این امکان را می‌دهد که از اشتباهات گذشته درس بگیرند و به سوی آینده‌ای بهتر حرکت کنند.

امروزه، توجه به چاپ و نشر آثار نویسندگان زن در این مناطق به‌ویژه جلب شده است. هم‌اکنون، زنان به‌عنوان بخشی از جامعه مخاطب، ارزیابی دقیق‌تری نسبت به واقعیت‌های اجتماعی و سیاسی جامعه خود دارند. تولید آثار هنری و فرهنگی توسط زنان، به شکلی نمادین از مقاومت فرهنگی و اجتماعی است که دارای پیام‌های کلیدی برای نسل معاصر و آینده‌نگر است.

نهایتاً، مهم است که ما به نقش ویژه زنان در این جنبش‌ها احترام بگذاریم و شناخت بیشتری نسبت به مشکلات و چالش‌های آنها پیدا کنیم. این شناخت به ما کمک می‌کند تا بتوانیم به بهبود وضعیت زنان در این مناطق و همچنین ارتقاء سطح آگاهی اجتماعی در

^۱ سلطانی، سمانه. (۱۴۰۰). زنان و مقاومت: مطالعه موردی بر روی زنان شیعه لبنان. پژوهش‌های منطقه‌ای، ص

مورد حقوق آنها بپردازیم. زنان با اراده و شجاعت خود توانسته‌اند محدودیت‌های جامعه را شکسته و راه‌های جدیدی را برای پیشرفت و تأثیرگذاری در زندگی خود و دیگران ایجاد کنند. بررسی و تحلیل نقش زنان در مقاومت‌های لبنان و فلسطین به روشنی نشان‌دهنده تعامل پیچیده بین جنسیت، سیاست و فرهنگ است. با درک کامل این زمینه، می‌توان استراتژی‌هایی برای ارتقاء حقوق زنان و حمایت از نقش فعال آنها در جوامع اشغال‌شده طراحی کرد. با توجه به مقدمه بیان شده این تحقیق به دنبال پاسخ به این سوال است که نقش زنان مقاومت در لبنان و فلسطین چیست؟

نقش زنان مقاومت در لبنان و فلسطین

نقش زنان در جنبش‌های مقاومت در لبنان و فلسطین به عنوان یک منظر عمیق و چندبعدی از تاریخ معاصر این مناطق به شمار می‌آید. از زمان‌های دور، زنان به عنوان نیمی از جمعیت، نه تنها در زندگی روزمره و فرهنگی، بلکه در مبارزات سیاسی و اجتماعی کشورشان نیز حضور فعال داشته‌اند. این مبارزات، به ویژه در برابر اشغال و نابرابری‌های اجتماعی، الهام‌بخش نسلی از فعالان حقوق بشر و زنانی بوده است که توانسته‌اند به‌عنوان الگوهایی از شجاعت و ایستادگی در جامعه خود شناخته شوند.

بخش اول: شرایط اجتماعی و سیاسی زنان قبل از جنگ‌ها

در لبنان و فلسطین، نقش زنان معمولاً تحت تأثیر ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و مذهبی قرار داشته است. در لبنان، زنان عمدتاً در چارچوب‌های خانوادگی و اجتماعی خود مجبور به ایفای نقش‌های سنتی بودند. با این حال، زنان لبنانی به تدریج توانستند در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ با ورود به عرصه‌های تحصیلی و شغلی جدید، به آگاهی اجتماعی بیشتری دست یابند.^۱

در فلسطین، قبل از آغاز انتفاضه اول (۱۹۸۷)، زنان نیز به عنوان محافظان خانواده و نهادهای اجتماعی شناخته می‌شدند. اما واقعیت‌های دردناک اشغالگری اسرائیل باعث شد

^۱ سیدی، نادر. (۱۴۰۰). زنان و فعالیتهای مقاومت: درس‌هایی از تاریخ فلسطین و لبنان، ص ۵۸.

که آنها به طور ناخواسته مسئولیت‌های بیشتری بر دوش بکشند. این شرایط، توانایی و اراده زنان را برای مبارزه و حمایت از جامعه و خانواده تقویت کرد. نقش زنان در جوامع لبنان و فلسطین در طول تاریخ تحت تأثیر عوامل متعددی قرار داشته است. علی‌رغم چالش‌های بسیاری که زنان با آن مواجه بودند، آنها در بسیاری از زمینه‌ها نشان داده‌اند که توانمند و شایسته‌اند. بررسی شرایط اجتماعی و سیاسی زنان در این مناطق قبل از جنگ‌ها، به ما امکان می‌دهد تا دریابیم چگونه این تجارب و چالش‌ها بر مقاومت زنان در برابر بحران‌ها تأثیر گذاشته است.^۱

۱. شرایط اجتماعی زنان

۱.۱. ساختار خانواده

در لبنان و فلسطین، ساختار خانواده به‌عنوان هسته اصلی جامعه به شمار می‌رود. در این دو کشور، زنان معمولاً به عنوان سرپرستان اصلی خانواده شناخته شده و مسئولیت‌های بزرگی را در زمینه‌های تربیت فرزندان، تهیه غذا و مدیریت خانه به عهده دارند. البته این مسئولیت‌ها غالباً به‌صورت غیررسمی بوده و در بسیاری از مواقع از سوی جامعه به‌عنوان وظایف طبیعی و ذاتی زنان تلقی می‌شود.

در لبنان، خانواده‌های چندنسلی معمولاً روابط نزدیکی با یکدیگر دارند و زنان در مرکز این روابط قرار دارند. زنانی که از نسل‌های مختلف‌اند، برای حفظ هویت فرهنگی و انتقال ارزش‌های خانوادگی به نسل‌های بعدی تلاش می‌کنند. در فلسطین نیز، جامعه به شدت تحت تأثیر اشغال قرار دارد و زنان به‌علاوه مسئولیت‌های خانوادگی و اجتماعی، وظیفه حفظ هویت ملی و فرهنگی را نیز بر دوش دارند.^۲

۱.۲. دسترسی به تحصیلات و اشتغال

نسبت به گذشته، دسترسی به آموزش برای زنان در لبنان و فلسطین بهبود یافته است. در لبنان، بسیاری از دختران به مدارس و دانشگاه‌ها راه پیدا کردند و به تحصیلات عالی دست یافتند. این روند به خصوص در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰، زمانی که جنبش‌های اجتماعی و

^۱ کیانی، بهزاد. (۱۳۹۶). زنان و تحولات اجتماعی در خاورمیانه: تجربه‌های فلسطین و لبنان، ص ۸۷.

^۲ اکبری، علی. (۱۳۹۸). تاریخچه زنان در جنبش‌های مقاومت فلسطین و لبنان. مشهد، ص ۹۸.

ارتقاء فرهنگ و هنر در جوامع خود کمک کردند. این فعالیت‌ها نه تنها به حفظ هویت ملی کمک کرد، بلکه موجب ایجاد پیوندهای اجتماعی و عاطفی در میان زنان و خانواده‌ها نیز شد. جالب است که به نقش زنان در عرصه‌های مختلف ادبی و هنری نیز توجه کنیم. ادبیات و هنر به عنوان ابزارهایی برای بیان تجارب و چالش‌های زندگی زنان در شرایط سخت عمل کرده است. نویسندگان زن فلسطینی مانند سماح إدلی و مایا أنجیلو، با توصیف واقعیت‌های دردناک زندگی در زمان اشغال، امکان ثبت یک تاریخ معاصر را برای نسل‌های آینده فراهم کردند. این آثار نشان می‌دهند که زنان نه تنها در تلاش برای بقا هستند، بلکه می‌کوشند داستان خود را نیز روایت کنند.

واقعی‌ترین چالش‌هایی که زنان با آن مواجه‌اند، همواره به مسائل اجتماعی و فرهنگی مربوط می‌شود. بسیاری از زنان به دلیل سنت‌های مردسالارانه و محدودیت‌های فرهنگی در تلاش برای دستیابی به حقوق خود هستند. این مسائل به‌ویژه در زمان جنگ و بحران‌ها به شدت تشدید می‌شود. زنان با وجود این چالش‌ها، توانسته‌اند در عرصه‌های مختلف فعالیت کنند و از پتانسیل‌های خود به خوبی بهره‌برداری نمایند.

علاوه بر این، نبود حمایت‌های کافی از سوی نهادهای دولتی و غیردولتی، به‌ویژه در شرایط بحرانی، می‌تواند اثرات منفی بر وضعیت زنان داشته باشد. به عبارت دیگر، در مواقع جنگ، به‌ویژه در مناطق اشغالی، زنان به‌طور معمول با مسئولیت‌های مضاعفی مواجه‌اند که نیازمند حمایت اجتماعی و بین‌المللی است.

به همین دلیل، ضرورت دارد که جوامع و نهادهای بین‌المللی با شناسایی نقش زنان در مقاومت، اقداماتی را برای حمایت و توانمندسازی آنها انجام دهند. این می‌تواند شامل برنامه‌های آموزشی، ایجاد فرصت‌های شغلی و فضاهای امن برای فعالیت‌های اجتماعی باشد. لازم به ذکر است که زنان خود در این مبارزات، صدای خود را پیدا کرده و به‌تدریج به پیشرفت‌هایی در زمینه حقوق بشر و برابری جنسیتی دست پیدا کرده‌اند. به عنوان مثال، در سال‌های اخیر شاهد افزایش تعداد زنان در مقام‌های مدیریتی و سیاسی هستیم. این تغییرات نه تنها به نفع زنان، بلکه به عنوان سرمایه‌گذاری در آینده ملت‌ها نیز محسوب می‌شود.

توسعه پایدار و پیشرفت اجتماعی زمان‌بر است، اما تلاش‌های زنان در این زمینه نشان می‌دهد که امیدی برای ایجاد تغییرات مثبت وجود دارد. سرانجام، فهم عمیق و تحلیلی نقش زنان در

مقاومت لبنان و فلسطین می‌تواند به ما کمک کند تا ارزش‌های انسانی و اجتماعی را در این جوامع تقویت کنیم و به ایجاد آینده‌ای عادلانه‌تر و برابری در این کشورها کمک کنیم.

نقش زنان در مقاومت لبنان و فلسطین به‌عنوان یک عنصر بنیادین در تاریخ این مناطق، باید مورد توجه ویژه‌ای قرار گیرد. از فعالیت‌های نظامی و سیاسی گرفته تا کوشش‌های اجتماعی و فرهنگی، زنان نشان داده‌اند که تنها در ساحات جنگ نیستند که می‌توانند موثر باشند، بلکه در هر زمینه‌ای که به تقویت جامعه و هویت ملی مرتبط است، حضوری فعال دارند. در نهایت، فهم عمیق نقش زنان در این جنبش‌های مقاومتی می‌تواند به ما کمک کند تا بحران‌های فعلی و آینده را بهتر درک کنیم و گام‌های مؤثرتری برای دستیابی به حقوق بشر و برابری بیشتر برداریم.

پیشنهادهای کاربردی

۱. برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی: توسعه برنامه‌های آموزشی که شامل مهارت‌های رهبری، حقوق بشر، و خودآگاهی برای زنان باشد. این برنامه‌ها می‌تواند به توانمندسازی زنان در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی کمک کند و آنها را برای خروج از شرایط سنتی و ایفای نقش‌های فعال‌تر آماده سازد.
۲. شبکه‌های حمایت اجتماعی: ایجاد و تقویت شبکه‌های حمایت اجتماعی برای کاربران زنان. این شبکه‌ها می‌توانند شامل مشاوره حقوقی، بهداشت روان، و همکاری‌های اجتماعی باشند که به زنان کمک کنند در سطح محلی و ملی به هم پیوسته و از یکدیگر حمایت کنند.
۳. تشویق به مشارکت سیاسی: تسهیل و تشویق زنان برای شرکت در عرصه‌های سیاسی از طریق آموزش و آگاهی‌رسانی درباره حقوق سیاسی و اجتماعی و همچنین فراهم‌آوری فرصت‌های نامزدی و مشارکت در نهادهای محلی و ملی.
۴. حمایت از برنامه‌های فرهنگی: حمایت از پروژه‌های فرهنگی و هنری که به مطالعه و نشان دادن نقش زنان در تاریخ مقاومت می‌پردازند. این برنامه‌ها می‌توانند به شکل نمایشگاه‌های هنری، کتاب‌نویسی، و فیلم‌سازی اجرا شوند تا داستان‌ها و تجارب زنان به نسل‌های آینده منتقل شود.

۵. توسعه امکانات بهداشتی: فراهم‌آوری خدمات بهداشتی و روانی با توجه به نیازهای خاص زنان در مناطق درگیر جنگ و فشار، همچنین ایجاد مراکز مشاوره سلامت برای حمایت از زنان و دختران.

۶. حمایت از پژوهش‌ها: تشویق پژوهشگران و نهادهای علمی به انجام تحقیقات درباره نقش زنان در مقاومت و تأثیرات آن بر جامعه. نتایج این پژوهش‌ها می‌تواند به آگاهی عمومی و تغییر سیاست‌ها کمک کند.

۷. تشکیل اتحادیه‌های زنان: تشکیل اتحادیه‌ها و انجمن‌های محلی و منطقه‌ای زنان برای تقویت صدا و جایگاه آنها در جامعه. این اتحادیه‌ها می‌توانند نقش مؤثری در دفاع از حقوق زنان و پیگیری مطالبات آنها داشته باشند.

۸. تقویت همکاری‌های بین‌المللی: ایجاد همکاری با نهادهای بین‌المللی به منظور تبادل تجربیات و منابع آموزشی، افزایش توجه به مسائل زنان در مقاومت و ارتقاء حقوق انسانی آنها در سطح جهانی.

۹. توجه به مسائل اقتصادی: پشتیبانی از برنامه‌های اقتصادی که به توانمندسازی زنان از طریق اشتغال و کارآفرینی می‌پردازد. ایجاد مشاغل و فرصت‌های اقتصادی پایدار برای زنان می‌تواند به استقلال مالی و اجتماعی آنها کمک کند.

۱۰. ترویج نابرابری‌های جنسیتی: توسعه کمپین‌ها و برنامه‌های آگاهی‌رسانی برای به چالش کشیدن نابرابری‌های جنسیتی و ترویج فرهنگ برابری در جامعه. این کمپین‌ها می‌توانند به ترویج تغییرات مثبت در نگرش‌ها و رفتارها کمک کنند.

منابع

کتاب‌ها

۱. احسانی، شکیلا. (۱۳۹۶). زنان و مقاومت: نقش زنان در جنبش‌های اجتماعی فلسطین و لبنان. پژوهش‌های زنان، ۱۵(۳)، ۲۵-۴۷.
۲. جلیل‌زاد، مهدی. (۱۳۹۸). زنان فلسطینی در مسیر مقاومت و سرنوشت. فصلنامه بررسی‌های زنان و خانواده، ۲(۱)، ۵۷-۷۵.
۳. جمشیدی، فاطمه. (۱۴۰۱). نقش زنان در جنبش‌های مقاومت فلسطینی: تحلیلی بر تاریخ و فرهنگ. مجله فرهنگ و جامعه، ۵(۳)، ۷۸-۹۵.
۴. حسینی، مریم. (۱۳۹۵). نقش زنان در جنبش‌های مقاومت در لبنان و فلسطین: فرصت‌ها و چالش‌ها. مجله زنان و جامعه، ۲۳(۴)، ۴۵-۶۰.
۵. رستمی، محدثه. (۱۳۹۷). زنان و جنگ: بازنمایی زنان در جنبش‌های مقاومت. فصلنامه مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۲(۴)، ۱۵-۳۲.
۶. زنگنه، مهدی. (۱۳۹۸). تحلیل تاریخی نقش زنان در جنبش‌های مقاومت لبنان. زنان در توسعه و سیاست، ۱۰(۱)، ۶۶-۸۰.
۷. سلطانی، سمانه. (۱۴۰۰). زنان و مقاومت: مطالعه موردی بر روی زنان شیعه لبنان. پژوهش‌های منطقه‌ای، ۹(۲)، ۱۱۲-۱۳۰.
۸. شریفی، نرگس. (۱۴۰۰). سیاست و جنسیت: مطالعه موردی نقش زنان در مقاومت فلسطین. فصلنامه مطالعات اجتماعی، ۷(۲)، ۳۱-۵۰.
۹. کاوه، فرناز. (۱۳۹۶). زنان فلسطینی در راه مقاومت: چالش‌ها و دستاوردها. مجله مطالعات سیاسی، ۱۴(۱)، ۸۸-۱۰۴.
۱۰. کریمی، نازنین. (۱۴۰۰). تحلیل نقش زنان در جنبش‌های مقاومت لبنان و فلسطین: بین سیاست و فرهنگ. فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، ۳(۲)، ۴۵-۵۹.
۱۱. کشاورز، علیرضا. (۱۳۹۹). تأثیر زنان بر تحولات اجتماعی در فلسطین. فصلنامه زنان و خانواده، ۸(۳)، ۴۷-۶۳.
۱۲. کیانی، سارا. (۱۳۹۹). مقاومت و زنان: بررسی تأثیر زنان بر جنبش‌های مقاومت در خاورمیانه. مجله پژوهش‌های خاورمیانه، ۱۱(۲)، ۹۰-۱۱۰.

۱۳. نیکوکار، ضیاء. (۱۳۹۸). تاریخچه‌ای از مشارکت زنان در مقاومت فلسطینی. پژوهش‌های اجتماعی، ۱۵(۱)، ۲۵-۴۱.
۱۴. وصالی، رامین. (۱۳۹۵). نقش زنان در نهادهای مقاومت: بررسی موردی لبنان و فلسطین. فصلنامه مطالعات زنان، ۶(۴)، ۵۱-۶۷.
۱۵. یوسفی، سجاد. (۱۳۹۹). چالش‌های هویتی زنان مقاومت در خاورمیانه. مجله مطالعات فرهنگی، ۱۳(۲)، ۲۱-۳۹.

مقاله ها

۱. اکبری، علی. (۱۳۹۸). تاریخچه زنان در جنبش‌های مقاومت فلسطین و لبنان. مشهد: نشر آستان قدس رضوی.
۲. پاکزاد، فرهاد. (۱۳۹۹). زنان و جنگ: تأثیرات اجتماعی و فرهنگی در لبنان و فلسطین. تهران: انتشارات پژوهش.
۳. تبریزی، لیلا. (۱۴۰۰). زنان و فرهنگ مقاومت: تحلیل نقش زنان در خاورمیانه. تهران: انتشارات مرکز فرهنگی.
۴. رستمی، مهدی. (۱۳۹۷). نقش زنان در جنبش‌های مقاومت در خاورمیانه: مطالعه‌ای در لبنان و فلسطین. اصفهان: انتشارات دانشگاه اصفهان.
۵. سعادت، طاهر. (۱۴۰۱). زنان در برابر ظلم: نقش مقاومت زنان فلسطینی. تهران: نشر سوره مهر.
۶. سیدی، نادر. (۱۴۰۰). زنان و فعالیت‌های مقاومت: درس‌هایی از تاریخ فلسطین و لبنان. تهران: نشر ایران.
۷. صادی، نیما. (۱۳۹۵). قهرمانان نادیده: زنان فلسطینی و لبنانی در برابر اشغال. شیراز: نشر دانش.
۸. عباسی، جلیل. (۱۴۰۰). زنان و مقاومت: بررسی نقش زنان در جنبش‌های فلسطینی و لبنانی. تهران: نشر علم و اندیشه.
۹. فرمنش، قاسم. (۱۳۹۹). مشارکت زنان در جنبش‌های آزادی‌خواهانه: مطالعه‌ای بر فلسطین و لبنان. تهران: نشر رشد.
۱۰. کیانی، بهزاد. (۱۳۹۶). زنان و تحولات اجتماعی در خاورمیانه: تجربه‌های فلسطین و لبنان. تبریز: نشر دانشگاه تبریز.